

Tussen Maas & Erfdijk

3 Zusters en
Fraters in zorg
en onderwijs

8 Dertien
Armen Cameren
in Herpen

12 Na de
stadsbrand
van 1606

20 Van Aar
emigreerde
naar Amerika

Tussen Maas & Erfdijk is een uitgave van Heemkondekring Land van Ravenstein. Dit blad verschijnt drie maal per jaar voor leden van deze vereniging. Een enkel lidmaatschap bedraagt jaarlijks € 20,-. Een tweede lid betaalt € 10,-. Leden buiten Ravenstein dragen € 6,- bij aan portokosten.

De vereniging heeft als doel de plaatselijke geschiedenis te onderzoeken, te beschrijven, kennis te delen en bij te dragen aan het behoud van cultuurhistorisch erfgoed. De voornaamste activiteiten zijn: stadswandelingen, archeologie, beeldarchivering en dit tijdschrift.

U kunt zich als lid aanmelden via de website:

www.heemkunderavenstein.nl

of mailen naar:

leden@heemkunderavenstein.nl

Redactie

Loes van Beuningen

Roel Knoben

Olga Rikken

Wilhelmien van Sambeek

Aad Vernooij

Joan Walk

Vormgeving

Tonny Teuwisse

Druk

Up Reclame

Redactieadres

redactie@heemkunderavenstein.nl, Postbus 28

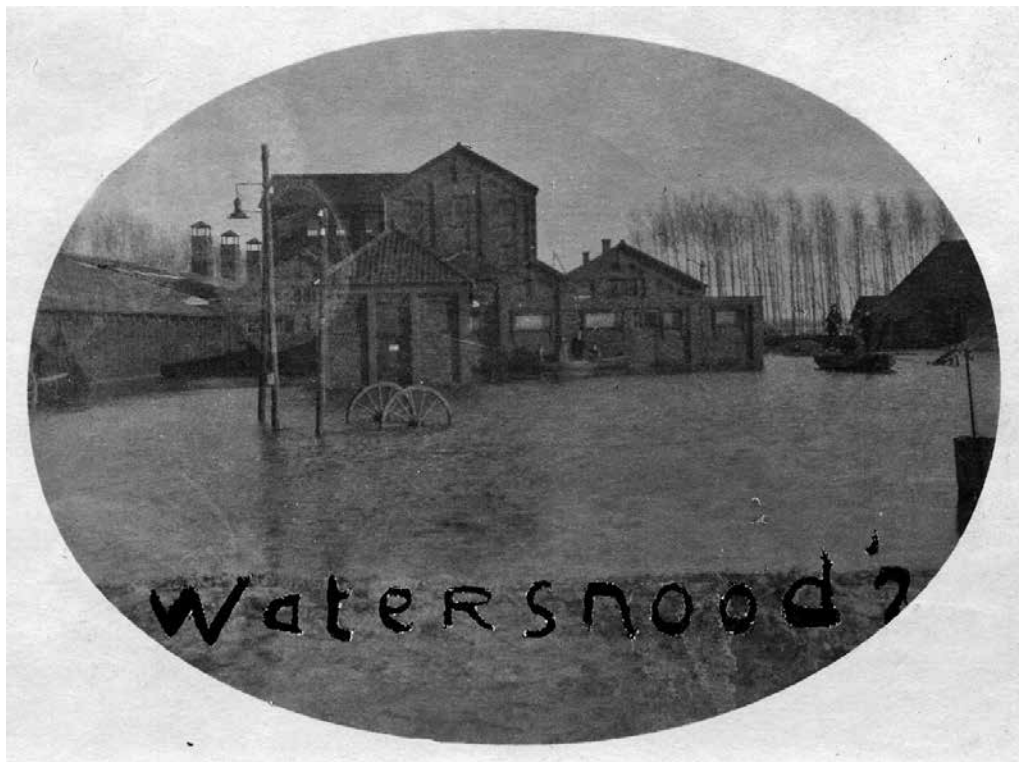
5371 AA Ravenstein

De redactie behoudt zich het recht voor aangeboden artikelen te weigeren of in te korten. Dit zal altijd gebeuren in overleg met de auteur.

Omslag: Huizen in Ravenstein, gebouwd na de stadsbrand. Zie p. 14 .

Foto: Aad Vernooij.

Wie of wat op de foto?

Is deze foto gemaakt in Ravenstein? De vorm van het gebouw en de herkenbare omgeving zijn echter moeilijk in Ravenstein te lokaliseren. Wie weet waar dit is? (zie nummer 06235 op de Fotobank).

Bij deze foto staat op de Fotobank (nr. 085533): 1991, 60 jaar St. Hubertus. De muziekvereniging St. Hubertus werd in 1931 opgericht. De vereniging (in Herpen) bestaat uit een brassband, percussiegroep en een bigband (sinds 2021). Wie weet er namen?

Reacties naar wergroepbeeldarchiveringhkk@gmail.com.

Lesgeven in wit habijt of zwarte toog

door Peter van den Hoogen

Vanuit bijna elk katholiek gezin in de Brabantse jaren zestig waren ooms en tantes werkzaam als religieuzen in onderwijs en zorg. Wij waren trots op 'onze' zuster Theresia Marie, frater Calixtus en zuster Regina en op de 'waardigheid' die ze uitstraalden. Later werd het weer gewoon Tante Mies, Ome Ad en Tante José. Een terugblik op hoe met man en macht een achterstand werd weggewerkt.

Eeuwenlang was het Land van Ravenstein een van de weinige plekken in Brabant waar kloosters werden toegestaan die onder meer zorg- en onderwijstaken uitvoerden. Elders niet; tot het begin van de twintigste eeuw stond Brabant bekend om zijn lage scholingsgraad en extreem hoge sterftcijfer. Toen koning Willem II in 1840 toestond dat de bijna uitgestorven kloosterordes weer nieuwe leden konden opnemen werd een begin gemaakt om, met de hulp van zusters en fraters, onderwijs en zorg te verbeteren. Het voelde in de katholieke gezinnen en parochies 'als het aanbreken van een Nieuwe Tijd'.

50.000 kloosterlingen in 700 kloosters

Vanaf 1840 werden door pastoors in vele dorpen en steden kloosters voor jonge fraters en zusters opgericht. Tienduizenden katholieke mannen en vrouwen traden in via de ruim tweehonderd ordes en congregaties (ordes met iets minder strenge regels). De godsdienstvrijheid, de teruggave van kerkgebouwen waaronder de Sint Jan in Den Bosch en het weer hebben van 'eigen' bisschoppen voelde als een soort bevrijding.

Alleen al Noord-Brabant telde een halve eeuw later bijna 700 kloosters. Tegen 1950 waren er bijna 50.000 kloosterlingen waarvan het merendeel vrouwen. Van die zusters was 95% werkzaam in een actieve kloostergemeenschap dus in het onderwijs, de zorg of de missie, voor,

wat de katholieke Kerk noemde, 'de minste der mijnen'. In elk dorp of stad waren religieuzen aan het werk.

Dominicanessen

Begin jaren zestig deed mijn tante José haar officiële intrede als 'novice' bij de Zusters Dominicanessen. Na een proefjaar zou ze 'de eeuwige gelofte afleggen' en in die congregatie in Nijmegen opgenomen worden. In haar wit habijt ging ze lesgeven op een van de scholen van de zusters.

Tante Mies, Zuster Theresia Marie, van de Zusters van Liefde in Schijndel was in de jaren zestig hoofd van het grote internaat voor meisjes 'St Joseph' aan Hemelrijken in Eindhoven. Vele Brabantse meisjes volgden er opleidingen zoals de huishoudschool, industrijschool, kweekschool of verpleegkunde.

Defilé in 1933 voor het klooster in de Begijnenstraat ter gelegenheid van het 50-jarig jubileum van de Fraters van Tilburg in Oss, met harmonie KVA (Kunst Vermag Alles). Bron: Fotopersbureau Het Zuiden, Stadsarchief Oss.

Zusters van Liefde Schijndel

Een andere tante, officieel Zuster Theresia Marie, was ingetreden in de orde van de Zusters van Liefde van Schijndel. Oppericht door de pastoor van Schijndel in de 19^e eeuw werd het met 1100 zusters in 47 kloosters over de hele wereld een van de grotere ordes. Tante Mies was tot eind jaren zestig hoofd van het 'Pensionaat voor meisjes St. Joseph' aan Hemelrijken in Eindhoven. Het was een groot internaat waar meisjes 'werden onderwezen en opgevoed'; ze volgden de industrijschool, de huishoudschool, de kweekschool of werden opgeleid tot verpleegkundige.

Fraters van Tilburg

Oom Ad werkte in Oss. Hij was ingetreden in de, door mgr. Zwijsen opgerichte, orde van de Fraters van Tilburg en werkte als leraar handvaardigheid aan de Sint Gabriëlschool voor buitengewoon onderwijs. Hij woonde in het fratershuis, het klooster in de Begijnenstraat. De fraters waren in 1883 naar Oss gekomen,

hadden een internaat voor jongens gesticht en verzorgden het onderwijs in het 'buitengewoon' onderwijs, op lagere scholen en op de 'Sint Jan', de Mulo voor jongens, naast het internaat. Alleen al in Noord Brabant waren in de jaren vijftig 33 kloosters met ruim 1100 Fraters van Tilburg; waren er diverse eigen kweekscholen, onderwijsmethoden (o.a. Veilig Leren Lezen) en een drukkerij van onderwijsmethoden.

Zusters van Liefde in Oss

De zusters van Liefde van Tilburg, ook opgericht door mgr. Zwijsen, hadden meer dan vijftig kloosters in Brabant waaronder twee in Oss. Zij werkten onder meer om de hoek van de genoemde Begijnenstraat, aan de Arendsvlucht 2. Daar was de door hen in 1923 opgerichte Mulo 'Maria Immaculata' voor meisjes. De zusters verzorgden ook lager- en kleuteronderwijs voor meisjes in dezelfde straat en op meerdere plekken in Oss. Ook de zorg aan 'hulpbehoeftigen' in het ziekenhuis 'Sint Anna' eveneens aan

de Begijnenstraat gebeurde door de zusters. De 'Sint-Anna' fuseerde later tot ziekenhuis Bernhoven en verhuisde weer later naar Uden.

In 1946 openden de zusters van Liefde ook de huishoudschool 'Mgr. Zwijsen' en, een jaar later, de MMS (Middelbare Meisjes-School) 'Regina Munda'. Er kwamen in de loop van de 19^e eeuw maar liefst negen kloosterordes naar Oss. Zij werden onder meer verantwoordelijk voor bijna het gehele onderwijs voor vooral meisjes, voor wijkverpleging en voor langdurende zorg in de sterk groeiende stad en regio. In 1922 startten de paters Karmelieten, op initiatief van pater Titus Brandsma, het 'Carmelcollege voor jongens'. In het begin een HBS-b opleiding groeide het na de Tweede Wereldoorlog uit tot een volledig lyceum, genoemd naar de in de oorlog vermoorde initiatiefnemer.

Het einde van een periode

Tante José, ingetreden in 1963, is altijd een van de jongste zusters van de congregatie gebleven en is nu 86 jaar. Veel zusters en fraters zijn na de jaren zestig uitgetreden of met pensioen gegaan. Er is dus door zeer velen een relatief korte tijd intensief gewerkt aan zorg en onderwijs. Er hebben zich in die ruim honderd jaar misstanden voorgedaan in de contacten van sommige fraters en paters met aan hen toevertrouwde kinderen. Door de leiding van Kerk of Congregatie zijn deze misstanden bijna nooit goed opgepakt. Het neemt echter niet weg dat vanaf 1840 het overgrote deel van de duizenden zusters en fraters op een betrokken en deskundige wijze veel kinderrijke generaties geschoold en zorgvragers ondersteund hebben.

OMO en R.K. Leergangen

In 1911 werd in Den Bosch de 'R.K. Leergangen' opgericht. Het verzorgde de lerarenopleiding van duizenden katholieke (burger)docenten. Toen in 1965 de katholieke 'Vereniging Ons Middelbaar Onderwijs' (OMO) als onderwijswerkgever ging zorgdragen voor een goed gespreid aanbod van voortgezet onderwijs

Tante José, zuster Regina, in haar witte habijt van de zusters Dominicanessen, hoofd van de R.K. kleuterschool van de zusters in Neerbosch.

in heel Brabant, waren 'beneden de grote rivieren' de achterstanden in zorg en onderwijs weggewerkt. Echter, de zusters, paters en fraters zijn, na ruim 120 actieve jaren, ook grotendeels verdwenen.

Bronnen: BHIC; Stadsarchief Oss; Archief Heemkundekring; www.omo.nl; www.zustersvanliefde.nl; www.brabantserfgoed.nl; www.cmmbrothers.org.

Op 23 november 1832 sticht Joannes Zwijsen, pastoor in Tilburg, de Congregatie van de Zusters van Liefde van Onze Lieve Vrouw, Moeder van Barmhartigheid. Hij begint met drie zusters, vanuit een kleine woning in de Tilburgse wijk 't Heike. In 1844, inmiddels bisschop in 's-Hertogenbosch, richt mgr. J. Zwijsen de rooms-katholieke broedercongregatie op, bekend als de Fraters van Tilburg. De congregatie richtte zich vooral op het onderwijs en de opvoeding van doven, blinden, wezen en 'verlaten kinderen' en verder op verpleging en missiewerk.

Archeologie op 'het Heiligenland'

door Marja van den Broek

Uit de nalatenschap van amateurarcheoloog Gerard van Alphen (zie nummer 30) kwamen een dossier en zakjes met vondsten van de locatie tussen de Hertogswetering en de Wooijstraat. De vondsten, uit diverse perioden, waren niet zo bijzonder, maar de locatie is dat wel. Die soms kleine scherfjes zijn vooral belangrijk vanwege het verhaal erachter.

De neolithische voorraadpot, verwant aan de Vlaardingencultuur.

Bij ontgrondingswerkzaamheden in 1975 op, wat in de volksmond 'de Heiligenberg', onderdeel van het Heiligenland, wordt genoemd, hebben leden van Heemkundekring Maasland unieke prehistorische vondsten gedaan. Er werd een eikenhouten boomstamwaterput uit de midden-bronstijd (ca. 1000 v. Chr.) aangetroffen, toen de oudste in het Maasland (zie foto op p. 9).

Van de dendrochronologische- en C14-monsters is helaas onduidelijk wat ermee is gebeurd. Op enige afstand van

deze waterput werden twee verveende kuilen aangetroffen, vermoedelijk drinkplaatsen voor het vee. In één van de kuilen werden vuursteenvondsten en een fraaie pot aangetroffen.

Voorraadpot

De grote voorraadpot, 36 cm hoog, bleek neolithisch en verwant aan de Vlaardingencultuur. Onder de rand zit rondom een rij gaatjes. De pot is door het toenmalige ROB (Rijksdienst Oudheidkundig Bodemonderzoek) meegenomen en gerestaureerd. Hij is nu opgenomen in de collectie van het Noord-Brabants Museum in 's-Hertogenbosch.

De vondst van een transversale pijlpunt duidt erop dat op en rond 'de Heiligenberg' al meer dan 4000 jaar geleden mensen verbleven. Bij een pijlpunt denken we aan een vorm met een punt, maar dit type is plat van boven en maakt grote wonden. De prooi bloedt langzaam dood.

Vlaardingencultuur

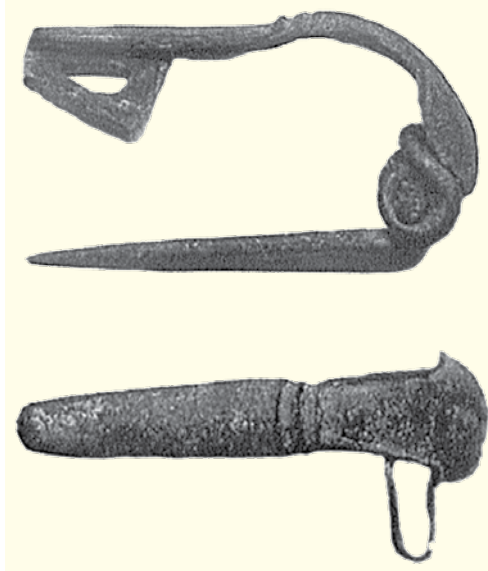
De neolithische (Nieuwe Steentijd) Vlaardingencultuur werd in 1958 voor het eerst aangetroffen in Vlaardingen. De gevonden huisplattegronden, vuursteen artefacten, aardewerk, gebruiksvoorwerpen van steen, hout en bot hebben een eigen signatuur en werden 'Vlaardingencultuur' (3400-2500 v. Chr.) genoemd. De mensen leefden waarschijnlijk semipermanent in kleine gemeenschappen van de landbouw, jacht en visserij. De Vlaardingencultuur treffen we vooral aan in het westelijke waterrijke deel van ons land en in mindere mate langs de Maas in Limburg en dus ook in Herpen.

Wonen op een woerd

Het gebiedje 'de Heiligenberg' was in 1975 nog zichtbaar wat hoger gelegen. Het was ooit een geschikte en veilige plaats om te wonen, niet ver van water. De naam Wooijstraat is waarschijnlijk een verbastering van de term woerd of woord, een bewoonde verhoging in het landschap. Door bewoning, bemesting en het opbrengen van plaggen verhoogde men een natuurlijke verhoging in het landschap om op te wonen, veilig voor hoogwaterperioden. In de voormalige gemeente Ravenstein zijn veel woerden gelokaliseerd, vooral bij Deursen-Dennenburg.

Kreken

Het landschap ter plaatse was destijds anders dan nu. De Hertogswetering was er nog niet. Waarschijnlijk was het gebied er een van kreken en rivierduintjes. De aan de noordzijde van de Hertogswetering gevonden activiteiten tijdens de opgraving in 2004 door Archol stonden in nauw verband met die op de zuidoever. AWR (Archeologische Werkgroep Ravenstein) vond daar een grote hoeveelheid ijzertijd scherven en een neolithisch vuurstenen werktuigje.

Een Romeinse kapfibula.

Na 1975

Ook in de jaren na 1975 zijn regelmatig vondsten verzameld in dit gebied, zoals in 1990 een bijzonder vierkant aardewerk drinknapje van ca. 5 x 5 cm, uit de ijzertijd (800-12 v. Chr.) en andere scherven. En in 2004 werd er een Romeinse kapfibula (mantelspeld) gevonden. In Archis* zijn tenminste tien meldingen opgenomen tussen 1975 en 2004, meestal van amateurs. Het gaat dan om vondsten uit het Neolithicum (Nieuwe Steentijd), bronstijd, ijzertijd, Romeinse tijd, middeleeuwen en nieuwe tijd.

*Archis is de landelijke database voor vondstmeldingen en opgravingsresultaten.

De boomstamwaterput uit de midden Bronstijd.

Dertien Arme Cameren gesticht in Herpen

door Annemarie van Lith-
Droogleever Fortuijn

Bij de kerk van Herpen hebben dertien armenhuisjes gestaan voor de allerarmsten uit het Land van Ravenstein. Ze werden gesticht in 1528 met geld uit de nalatenschap van Philips van Kleef, heer van Ravenstein. De fundatie van de Dertien Arme Cameren heeft bestaan tot in het begin van de negentiende eeuw, toen de armenkamers afbrandden.

De Sint Sebastianuskerk in Herpen in 1892, vóór de verbouwing van 1907. Bron: Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed.

De huisjes waren bestemd voor twaalf arme mannen en één arme vrouw. De landsheer schonk jaarlijks driehonderd gulden. Deze fundatie was een extra ondersteuning voor de armen. Toch is er weinig over terug te vinden. De fundatie heeft geen sporen nagelaten in de armenrekeningen van Herpen, omdat de verantwoording bij de rentmeester (van het Land van Ravenstein) lag. Van de rentmeestersrekeningen zijn er slechts weinig bewaard gebleven.

Vrouwen deden was

Alleen oppassende, christelijke armen kwamen in aanmerking. Bij wangedrag of als zij te vaak afwezig waren, konden zij uit hun huisje gezet worden. De mannen mochten hun vrouw meenemen, maar geen kinderen, tenzij er een nodig was om de man te verzorgen.

De vrouw mocht een tweede vrouw meenemen. De vrouw, of de beide vrouwen, moest(en) de was doen voor de mannen en hen ook in geval van nood bijstaan.

Aan het huisje was een 'provende' verbonden, een periodieke uitkering die bestond uit een stuiver per dag, een 'last' (karrenvracht) turf per jaar en kleding. Als tegenprestatie moesten de armen dagelijks alle missen in de kerk van Herpen bijwonen en daar bidden voor het zielenheil van Philips en zijn opvolgers. Bewoners moesten bij hun komst wat ze nog hadden aan bezittingen overdragen aan de fundatie. Tijdens hun leven mochten zij het vruchtgebruik ervan behouden. Stierf de man, dan behield de vrouw het vruchtgebruik van de helft en werd uit de andere helft de begrafenis betaald.

De zo verworven goederen werden gevoegd bij het kapitaal dat Philips beschikbaar had gesteld voor de fundatie. De Armenkamers werden aan de verschillende dorpen toegewezen. In de rentmeestersrekening van 1792-1793 zit een inlegvel met een opsomming van de dorpen: Uden, Boekel, Zeeland, Velp, Reek, Herpen, Ravenstein en Schaijk. Opmerkelijk zijn de Maasdorpen Deursen, Denneburg, Demen, Langel en Huisseling daarbij niet genoemd. Dat waren kleine dorpen, die hun armen mogelijk zelf genoeg konden ondersteunen.

Weduwe met zes kinderen

Op 6 oktober 1763 richtten pastoor en schepenen van Schaijk een verzoek tot

landrentmeester Van Willigen, dat hij op dezelfde dag inwilligde. Het betrof de toewijzing van een der Dertien Armenkamers, aan Judith Thijssen, de weduwe van Coenraad Thijssen. Op die dag werd volgens het begrafenisregister niet alleen haar man Coenraad Thijssen begraven, maar ook hun dochter Jacomijn Coenraats. Zoals in het verzoek staat bleef de weduwe over met *ses levendige arme en naakte kinderen tot nog toe voor hunnen kost onbequaam sijnde den kost en kleederen te winnen*. Dochter Jacomijn, geboren in 1743, was mogelijk invalide en daarom ondergebracht in een van de Armenkamers. Haar moeder kon dus haar plaats innemen. Maar de kinderen konden niet meegaan, hoogstens één kind om de moeder te verzorgen als dat nodig was.

Geld uitgekeerd

Het lijkt erop dat aan het eind van de achttiende eeuw de Armenkamers niet meer gebruikt werden en dat het beschikbare geld ervan door de rentmeester uitgekeerd werd aan de armmeesters van de verschillende dorpen. De nalatenschappen van deze armen vervielen aan de armenkas en niet aan de *Dertien Arme Cameren*.

In 1777 kregen drie arme weduwen uit Boekel ondersteuning. Waarschijnlijk gingen zij niet in de Armenkamers in

Herpen wonen maar kregen zij wel het geld ervoor. Met dat geld konden zij hun kinderen onderhouden. Het ging om Catharina, weduwe van Joannes Coppens, Maria, weduwe van Joannes Joordens en Annamaria, weduwe van Joris van Rickevort. Overigens was er sinds 1758 in Boekel een armenhuis, waarin twee tot vier armen ondergebracht konden worden. Deze armen moesten vier rozenkransen in de week bidden.

Zeeland

In Zeeland hadden de armmeesters Peter Thijsse ondergebracht in het huis van een timmerman. Hij was waarschijnlijk invalide want een schoenmaker had 'bulten' voor hem gemaakt, wellicht waren dat aangepaste schoenen. Eind 1769 werd hij ernstig ziek en overleed hij. De timmerman maakte een kist voor hem en er werd een speciale waskaars voor hem gebrand. Al deze kosten werden vergoed uit de opbrengst van de nalatenschap van Thijsse en uit een vergoeding uit de Armenkamer van Herpen.

Akte waarbij Johan van Kleef, als vader en voogd van Willem van Kleef, heer van Ravenstein en erfgenaam van Philips van Kleef, gevolg geeft aan de uiterste wilsbeschikking van Philips van Kleef, waarbij hij woningen en jaarlijkse inkomsten in Herpen bestemd had voor dertien armen, 1528. Bron: BHIC, archiefnummer 7398, inventarisnummer 169.

Kerk van Herpen.

Johan de Merode, commandant in Ravenstein

door Aad Vernooij

In de protestantse Garnizoenskerk van Ravenstein hangt naast de ingang een zogenaamd Tiengeboden-bord met het jaartal 1648. Boven het bord hangt het wapenschild van Johan de Merode, in die tijd baas van de Staatse troepen in de stad. De Merode was een aanzienlijk edelman in dienst van de Staten Generaal. In 1650 trouwde hij in Ravenstein met Emilia van Wassenaer van Obdam.

Portret Johan van Merode, toegeschreven aan Michiel van Mierevelt. Bron: Ashdown House, National Trust.

Huwelijk

Wanneer hij commandant of gouverneur van de Staatse troepen in Ravenstein werd is niet bekend. Wél dat hij in 1650 in Ravenstein trouwde, zoals in het huwelijksregister van de protestantse kerk (officieel de Nederduits-Hervormde Gemeente) staat vermeld. Zijn vrouw was Emilia van Wassenaar Obdam. Zij was een dochter van Jacob van Wassenaar-Duvenvoorde, die commandant was van een oorlogsvloot tegen de Spanjaarden en luitenant-admiraal van Holland en West-Friesland.

Tiengeboden-bord

De Merode zou het Tiengeboden-bord in de protestantse kerk hebben betaald. Het hangt links van de ingang aan de muur. In twee vakken verdeeld staan de tien geboden op het bord gekalligrafeerd. Onder staat het jaartal 1648 en de naam van de letterschilder: J. v(an) Gendt. De twee rijen met leefregels gaan terug op de twee stenen tafelen (platen) die Mozes op de berg Sinaï van God kreeg, aldus het bijbelverhaal. Dergelijke borden (van hout) komen voor in protestantse kerken. Volgens een inventarisatie in 2014 waren er in Nederland circa 135 protestantse kerken met zo'n bord.

Bronnen: Meijman, Inventarisatie monumenten Ravenstein, 1995; Biographisch woordenboek der Nederlanden; Wikipedia; genealogieonline.nl; Anne Baljeu, Afscheiden en onderscheiden in de Nederduits Gereformeerde Kerk, 2011; RKD Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis.

Tiengeboden-bord, met het wapen van Johan de Merode, boven het bord.

De familie De Merode komt oorspronkelijk uit Merode, tussen Aken en Düren in Duitsland. Daar staat nog een kasteel dat aan deze familie toebehoorde. Johan stamt af van de familietak die in Nederland en België woonde. Zijn grootvader, Bernard van Merode, was een bondgenoot van Willem van Oranje in de Tachtigjarige Oorlog.

Johan was heer van Rummen (België) en baljuw van Kennemerland. Hij had de rang van kolonel en vervulde voor de Staten-Generaal functies. Hij inspecteerde als 'gedeputeerde te velde' het Nederlandse garnizoen in Wesel ter voorbereiding van een veldtocht tegen de bisschop van Münster. In 1640 onderhandelde hij namens de Nederlandse staat in Spanje over een vriendschaps- en handelsverdrag. Hij is overleden in 1666.

Joost Kocken weet de weg in archieven

door Aad Vernooij

Cijnsboeken, leenregisters, transportactes, doop-, trouw- en begraafboeken uit voorbije eeuwen. Honderden uren zat Joost Kocken gebogen over die archieven in Den Bosch, Grave of Oss. Hij ontcijferde de handschriften uit die tijd en achterhaalde op die manier stambomen en familiegeschiedenissen. Met de gegevens uit al die archieven kon hij een reconstructie maken van de wederopbouw van Ravenstein na de stadsbrand van 1606. Zijn verhaal staat op de volgende zeven pagina's.

Tot zijn zestigste werkte hij bij supermarktketen De Gruyter en diens opvolgers. Hij was verantwoordelijk voor de financiële administratie. Na de VUT dook hij in zijn stamboom; hij heeft inmiddels honderden pagina's gegevens over de familie Kocken.

Patriciërs

Joost: “Mijn oudste directe voorvader was *Ceel Jansz. die Cock*; hij woonde op de Gansheuvel. Zijn naam komt in 1572 als getuige bij een leenverheffing. Dan kreeg iemand land in leen van de heer. Zijn broer Jan woonde waarschijnlijk in het middelste van de drie panden die nu het Raadhuis vormen. Hij is schepen geweest. De Kockens behoorden tot de patriciërs van Ravenstein. Ik heb ook een Kocken gevonden die kok was op het kasteel van Grave. Waarschijnlijk komt de naam Kocken van dat beroep.”

“Mijn overgrootvader Jan Kocken ging van Huisseling naar Oss. Hij was er kuisper en broodbakker. En veertien jaar wethouder. Mijn vader, ook Jan, werkte bij Van den Bergh en Jurgens, tot die naar Rotterdam verhuisden in 1929. Hij woonde op een landgoed bij Boxtel en kocht na zijn pensionering een huis in Berlicum, waar ik ben geboren. Door mijn stamboomonderzoek kwam ik in aanraking met Huisseling en Ravenstein.” Joost schreef in het boek over Huisseling over de periodes vóór de 19^e eeuw. Hij publiceerde ook artikelen in dit blad over Ravenstein.

Joost Kocken.

Gigantische klus

Over zijn onderzoek naar de wederopbouw van Ravenstein zegt hij: “Alles bijeen is het een gigantische klus geweest. Ik ben er begin 2021 mee begonnen. Vorige maand ben ik 90 jaar geworden. De energie wordt minder. Ik ben blij dat ik zover hersteld ben (van een herseninfarct, red.) dat ik het toch nog binnen redelijke tijd heb kunnen afronden. Ik ben blij dat ik deze studie nu kan delen met de lezers. Ik hoop dat deze bijdrage tevens benut kan worden voor duiding van archeologisch onderzoek.”

Ravenstein na de stadsbrand van 1606

door Joost Kocken

Ravenstein is na de stadsbrand van 1606 snel herbouwd. In 1624 was deze wederopbouw praktisch voltooid. Dat blijkt uit de akten van overdracht van onroerend goed uit de periode 1617-1631. Deze akten staan opgetekend in het zogenaamde vestboek, een register met vestbrieven of transportakten. Deze documenten zijn ook een bron van de namen van straten en huizen in die tijd.

Naar verluidt zou bij de stadsbrand van Ravenstein op 10 juni 1606 slechts één huis zijn gespaard.

Het vestboek van Ravenstein met akten van overdracht van onroerend goed uit de periode 1617-1631 is bewaard gebleven. Opvallend is dat in de jaren na 1617 nog vrij veel zogenoemde huisplaatsen zijn verkocht. In deze studie wordt ervan uitgegaan dat dit de erven zijn die na de stadsbrand nog niet opnieuw bebouwd waren. Het enige wat uit de archieven hierover bekend is, is datgene wat de schepenbank bij de overdracht van het onroerend goed

Brandende huizen op een schilderij van Jeroen Bosch, De verzoeking van de heilige Antonius de Heremiet, kopie naar Jeroen Bosch, Rijksmuseum. Bosch was mogelijk geïnspireerd door een grote brand in Den Bosch in 1463, die hij waarschijnlijk heeft gezien

heeft laten vastleggen. Soms stonden er nog wel muren overeind of lag er puin. In de transportaktes wordt diverse malen vermeld hoe de huisplaats er uit zag. Enkele voorbeelden:

1620 *Gemeine straet: Eine hoffstatt ende huesplatze mitten steinen und anderen eiserwerk soals nu daerop gelegen en bevindende ...*

1622 *De Straate: eine huesplatze mit den mueren ahn beide sijden daerop staende ...*

1622 *Gemeine Steinwech: aenpart in een huijsplaets met de rowine daerop staende ...*

Om een idee te krijgen hoe de herbouw van de stad na de brand vorderde zijn alle transacties onderzocht. Per straat werd zo goed mogelijk het aantal huizen en huisplaatsen

vastgesteld, maar de berekening is zeker niet 100% juist. Wij hebben hierbij te maken met verkochte panden of huisplaatsen, verkochte renten (hypotheken) en belendende panden. Er bestond toen nog geen kadaster. De ligging van onroerend goed werd aangeduid met wie de buren waren en wat er voor en achter lag (de belendingen). Behalve vaststelling van de aantallen en voortschrijding van de herbouw zijn een aantal bijzonderheden betreffende het aanzien van de stad aangetroffen, die per straat zullen worden besproken. Soms werden panden meermalen verkocht. Dubbeltellingen zijn zo goed mogelijk geëlimineerd.

Transacties

In genoemd vestboek staan 71 onroerendgoedtransacties. Zes aktes betreffen alleen grondverkoop. Dat waren meestal hofjes in de zogenoemde *Korte Hoven*, die gelegen waren in *de Voorstad*. Tien aktes gaan over verkoop van een rente uit een huis (hypotheken) en in 55 gevallen wisselde een huis of huisplaats van eigenaar. Na eliminatie van dubbeltellingen resteren 35 huizen of huisplaatsen, die in dit tijdvak een of meermalen zijn verkocht. Het aantal dat verkocht is lijkt hoog. Van invloed kan geweest zijn dat een aantal eigenaren na de brand niet meer is teruggekeerd naar Ravenstein. Uit de transacties is het aantal belendende panden afgeleid. De totaalstelling uit het vestboek van 1617 tot 1631 bedraagt 69 huizen en 20 huisplaatsen, totaal dus 89 locaties.

De hofjes en huis *De Potlepel* buiten de muren zijn niet meegeteld.

Stel dat er vóór de brand in Ravenstein binnen de oude muren 110 woonlocaties waren, dan betekent dat deze 89 locaties ongeveer 90% van het totaal uitmaken.¹

Terugtellend tot de brand kom je wel in de buurt van 110 huizen uit.

In 1624 wederopbouw van Ravenstein zo goed als voltooid?

In het vestboek worden van 1617 tot 1631 69 huizen vermeld. Die waren dus al herbouwd mag men aannemen. Hoeveel hiervan al voor 1617 waren opgebouwd is onbekend. In hetzelfde tijdvak is sprake van 20 huisplaatsen, die dus in 1617 nog niet opnieuw bebouwd waren. In welk jaar de stad volledig herbouwd was is niet vast te stellen. Na 1617 loopt het aantal vermelde huisplaatsen sterk terug. Terzelfder tijd stijgt het aantal vermelde huizen. De wederopbouw zal wel ergens tussen 1617 en 1631 zijn voltooid. Statistisch, zie de tabel, zo rond 1624, maar natuurlijk kan dat in werkelijkheid anders geweest zijn.

¹ Het cijnsboek van 1695 vermeldt 134 huizen. Hiervan stonden circa 110 binnen de oude stadswallen van voor 1623.

	Huisplaatsen	Huizen	
1617-1621	6	2	
1622-1626	10	41	
1627-1631	4	26	
Totaal	20	69	
Straten			huizen, huisplaatsen
De volgende straatnamen werden aangetroffen:			aantal locaties
1618-1621:	Gemene Steenstraat of Steenweg (<i>Gemeine Steinstraet/Steinwech</i>)	}	11
1623:	Grotestraat (<i>Grote straete</i>)		
1630:	Kerkstraat (<i>Kerckstraet</i>)		
1626-1630:	Marktstraat (<i>Mercktstraete</i>)		15
1626-1631:	Markt (<i>de Merckt</i>)		9
1630:	Middelstraat (<i>Middelstraete</i>)		3
1622-1631:	Nieuwstraat (<i>Nije straete, Nieuw straete e.a.</i>)		23
1627:	Winkelstraat (<i>Winckelstraete</i>)		3
1627-1630:	Oude Poortstraat (<i>Alde Portstraete</i>)		3
1617-1631:	Vaak volstond men met de aanduiding ' <i>Gemene straat</i> '		20
1620/24/26:	Locaties zonder straatnaam		2
Totaal	Binnen de muren		89
1627:	Maasdijk		2
1617-1631:	Walpad, Stadswal, de Wal		-

Bijzonderheden per straat

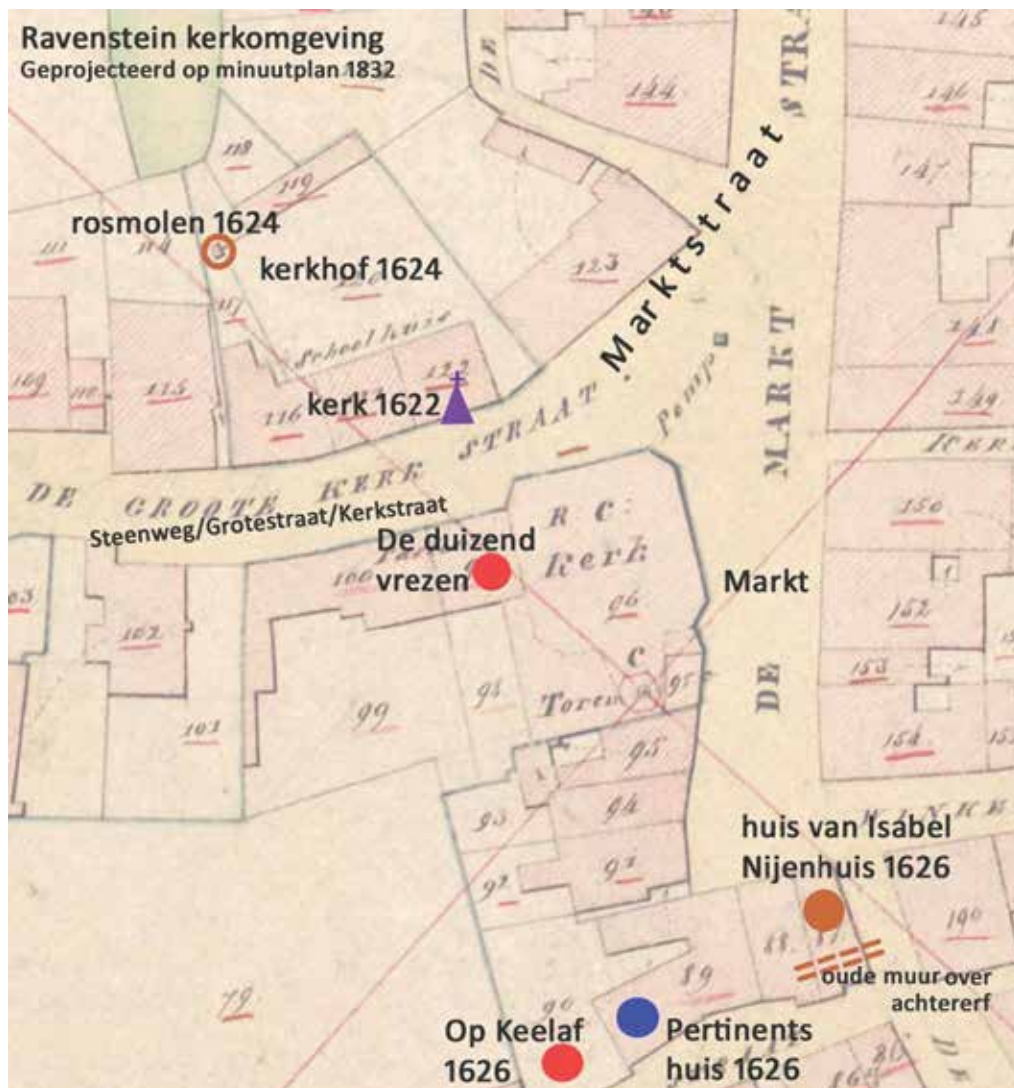
Gemene Steenstraat of Steenweg (*Gemeine Steinsstraet/Steinwech*)²

De straat die naar de Kasteelse poort leidt zal, gezien de naam, wel beklinkerd zijn geweest. Kan ook 'straat/weg naar het Steen/Stein' betekenen. Na 1622 wordt deze naam niet meer vermeld. In 1623 treffen we er Grotestraat (*Grote straete*) aan en in 1630 Kerkstraat (*Kerckstraet*). Op de kadasterkaart van 1832 wordt dit gehele tracé *Groote Kerkstraat* genoemd.

De kerk

In het vestboek van 1617-1631 is één akte te vinden die refereert aan het jaar van de brand. In een vest uit 1618

² In 1543/44 in archief Schepenbank Land van Ravenstein, inventarisnr. 120, vermeld als *steeweg* (= vaste of stevige weg).

wordt een uitwinning of evictie (een rechtsvordering om een goed van iemand te verkrijgen) aangehaald die teruggaat tot kort na de brand, te weten 17 november 1606. Hieruit blijkt dat ook de kerk door de brand was getroffen, want men spreekt van kerkmuren als belending: ... *Erfgenamen Die Qwajj vesten Henrick Loefferts, schout ... alsulcke affgebrandte huesplats, groent ende erfnis daeraen gehorig ock mitten steenen daerop wesende als tselve huer vader saliger Matheus die Qwajj d.d 17 november 1606 bij richtelicke evictie verkregen, gelegen binnen diese statt Ravenstein mitter einer sijde langs erfnis der erfgenamen van Gijsbert Reinders dander sijde op ofte te langs der kerckmuren, schietende mit den einem einde op de Schlottgrachte ende mitten ander einde op die gemeine steinstraet ...*

Uit een vest anno 1622 blijkt dat er weer een kerk stond, maar of sprake is van herbouw of nieuwbouw is niet te zeggen: ... *huesplats, groent en erfnis gelegen binnen Ravenstein tegens de kerck over ...*

In 1630 wordt de kerklocatie aangeduid als *Den Romen*.

In 1624 wordt ongeveer westelijk van het oude kerkhof een rosmolen (*rosmuelen*) vermeld.

De Duijsent Vreesen en Keelaf

Kapitein Philips Caron kocht in 1621 een huisplaats met de grond en het erf *met alle stenen daarop liggende* aan de *Gemene Steinwech* naast de pastorie. In 1622 verkocht hij deze huisplaats aan Derick Bijel. Dit is de plek waar het huis *De Duijsent Vreesen* heeft gestaan, welke naam in de archieven voor het eerst vermeld wordt in 1675. Ook het daarachter staande huisje *op Keelaf*, dat aan drie zijden omsloten was door een gracht, was van Caron. Hij verkocht dit in 1626, eveneens aan Bijel. Deze krijgshaftige namen zijn misschien wel van Caron zelf afkomstig:

... secker huijsken met daertoe behoerende erfnis alhier binnen Ravensteijn gnant op Keelaf met beijden sijden ende eenen eijnde op den grave daerom sijnde, dander eijnde op coeperen erfnis met twee vuytwegen eenen nae coeperen huijs dander langs Willem Pertinents huijs ...

Nog in 1675 lag hier een gracht, genaamd *Caronnengraff*. Naast huisje *op Keelaf* stond Willem Pertinents huis. Ook in 1674 nog vermeld als staande aan het *gasken* (steegje), waardoor men de hoek van de Markt kon bereiken. Dit steegje was kennelijk een van de uitwegen voor Keelaf. Een vest anno 1684 situeert *Pertinents huisje* aan de Molenstraat.

Op internet is een en ander te vinden over deze namen. In Harderwijk kreeg een bolwerk de naam 'Keelaf' en in Buren was er een 'Keelafpoort'. Kennelijk een geliefde benaming in vestingsteden. Vooral op aandringen van prins Maurits versterkte Harderwijk in de jaren 1585-1590 de verdediging van de stad. In Harderwijk kregen de twee bolwerken de krijgshaftige namen 'Keelaf' en 'Cortendoet'.

Eén van de drie Burense poorten had de naam 'Keelafpoort'. De poort bevond zich aan de noordoostzijde van de stad. Een laaggelegen perceeltje achter het Marechausseemuseum heet nu nog 'Keelaf'. Daar werden mogelijk de doodvonnissen voltrokken. Het perceel wordt op de topografische kaart van 1890 'De Galg' genoemd.

Ook de naam 'Duizend Vrezen' is niet onbekend. Deze wordt in heel Nederland vanaf de 17^e eeuw aangetroffen als huis- of herbergnaam. De naam zou iets met de Spaanse dreiging tijdens de tachtigjarige oorlog te maken hebben (Rotterdam) of verwijzen naar het Bijbelverhaal over het lam, dat duizend vrezen uitstond door de nabijheid van een wolf (Breda). Ook werden er toneelstukken over geschreven.

Kapitein Philips (de) Caron

Philips de Caron was de Staatse commandant van Ravenstein. Er zijn meldingen van zijn verblijf daar gevonden van 1621 tot eind 1626. Het betreft onroerendgoedtransacties en een brief van prins Maurits van 6 augustus 1626, waarin hij opdracht krijgt om de toegang tot de stad Ravenstein te sluiten en uitsluitend tussen 9 en 10 uur 's morgens mensen binnen te laten. De brief, verzonden vanuit 's-Gravenweert (Schenkenschans), wordt door de prins als *Uwe goede vrundt Maurice de Nassau* ondertekend.

VU bibliotheek: <https://vu.contentdm.oclc.org/digital/collection/brv/id/1532>

Portret van Philips de Caron, onbekende schilder, anno 1619, olieverf op paneel, Museum Boijmans Van Beuningen.

Het portret is eveneens op 6 augustus 1622 namens prins Maurits naar Caron verzonden, want op de rugzijde van de brief is bijgeschreven: *behoord tot het portraet van gem. Philips de Caron.*

Philips Caron Janszoon is in 1563 geboren te Komen (Comines), een grensplaats die nu zowel in België als in Frankrijk ligt. Hij trouwde in 1585 te Delft met Anneken Philips Janssen † 1591, trouwde in 1594 te Heusden met Madalena Trijsmans en trouwde kort voor 1610 met Cathelijn van Gellicum. Er zijn zes kinderen van hem bekend.

1626-1630: Marktstraat (*Merckstraete*)

Vóór 1626 komt deze straatnaam niet voor. Vastgesteld kan worden dat de drie huizen, die later zijn opgegaan in het pand van het oude raadhuis, aan de toenmalige Marktstraat stonden. In 1626 waren de eigenaren landschrijver Fortman (het linker huis), in het midden Heimerick Jan Cocken en rechts de weduwe Jacob Voss. Opvallend is echter dat het linker huis in 1623 nog wordt vermeld als staande aan de Grotestraat. Vanaf daar tot de Kasteelse poort zal Kerkstraat de naam zijn geweest.

Het verdere verloop van de Marktstraat volgde het huidige tracé, met uitzondering van het tussen de Luciakerk en de Landpoortstraat gelegen deel, dat met de Markt (*de Merckt*) werd aangeduid (vermeld 1626-1631).

Het huis in die *Fortuen* bestond al in 1617 (zie kaart p. 19).

In 1630 wordt vermeld dat de keuken van een huis aan de Marktstraat naast de Oranjeboom (*den Aranienboom*) stond:

... die kuecken van haer huijs binnen Ravenstein in de Merckstraete met die geheuchteren³ daarboven naest den Aranienboom met het erfenis daer achteraan gelegen, een sijde Derick Bijel, andere sijde Jan Janssen, een eind gemene straat en ander eind Derijck Bijel erfenis ...

Dit huis met de keuken en bijgebouwen doet denken aan een herberg. Een bekende herberg in de Marktstraat in de 17^e eeuw was in 1671 't *Bijl*, in 1697 *De Vergulde Bijl* genoemd (huidig nummer 16 in de Marktstraat, naast de huidige herberg De Keurvorst.)

Het is wel opmerkelijk dat terzelfder tijd ook in de Nieuwstraat een huis met de naam Oranjeboom stond, vermeld in 1626 en 1628. Of de Oranjeboom in de Marktstraat ook een huisnaam was is niet te zeggen. Oranjeboom was een geliefkoosde naam voor huizen, maar ook voor brouwerijen, herbergen en andere.

1626-1631: Markt (*de Merckt*)

Het gedeelte van de huidige Marktstraat tussen de Luciakerk en de Landpoortstraat heette toentertijd Markt (*Merckt*).

³ Geheuchteren: een oud Duits woord voor gebouwen. 'Daarboven' betekent hier waarschijnlijk 'daarenboven'.

Het huis dat Isabel Nijenhuijs in 1626 verkocht zal vermoedelijk op de hoek van de huidige Landpoortstraat hebben gestaan, want zowel voor als opzij wordt een straat vermeld. Nu Marktstraat 1. Interessant is dat de bijbehorende grond binnen en buiten de muren lag. Kennelijk stond de voormalige stadsmuur achter dit huis. Achter het toen bestaande erf is grond (voor en achter de stadsmuur) toegevoegd, want de cijns die hiervoor betaald moest worden, was nog niet vastgesteld.

... een huijs alhier binnen Ravensteijn met den grondt buijten en binnen die muijren daartoe gehoerende aenden Marckt gelegen ... thijns met recht en tgeene den heer op die achterste toegemetene plaetse setten woudt ...

Wat Ravenstein met Oranjeboom te maken had blijft in het vage. Behalve in de Nieuwstraat en in de Marktstraat wordt later in de 17^e eeuw ook aan de Markt een huis *Den Orangien baum* vermeld:

Archief Commissie van Breda rentambt Ravenstein inventarisnummer 1210 transporten en obligaties 29-10-1669: *Elisabeth van Dijck huisvrouw van Berent van Doorn vest ten behoeve van Jurien van Elckhuijsen een rente uit een halfhuis aan de Marckt een zijde Jan Bellers, andere zijde den Orangienbaum, voor en achter de gemene straat. Volgens het cijnsboek van 1695 folio 51 is deze Orangienbaum het huis van Jan van der Linden gelegen in den Hoeck naast Jurien van Elchusen.*

1622-1631: Nieuwstraat (Nije straete, Nieu straete e.a.)

Een van de vermelde huizen is de Oranjeboom (Araniënboom). Over een brouwerij wordt met betrekking tot dit pand niet gesproken:

... de gerechte helft van den Araniën boom mits ock die gene rechte helft van de schuur daartoe behorende met alsulcke meublen, disch (tafel), kisten, kasten, balcken en anderszins als de erfgenamen toebehorende en in den Araniën boom en schuur zijn berustende, staande de Araniënboom in de Nieuwstraete ...

Een ander huisje dat gesitueerd was naast het pand van brouwer Cornelis Thomassen (Maes) wordt *afhanck* (aanbouw) genoemd. Deze aanbouw stond op de locatie van het huidige zijhuis van Nieuwstraat 2. Interessant is wat gemeld wordt:

... secker huijsken off afhanck binnen Ravensteijn in die nieu straete gelegen met einer sijden langs Cornelis Thomassen [Maas], d'ander sijden langs den afgebrocken thurm (toren), schietende met einen eijnde op die nieu straete d'ander eijnde aen die wall ...

Dat daar een hoektoren stond wordt hiermede bevestigd.

Cijnsheffing

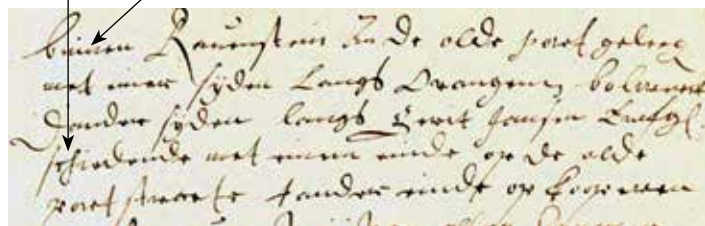
Van de 35 verkochte huizen/huisplaatsen waren er 16 waarvoor de cijns nog door de landsheer vastgesteld moest worden. Opvallend is dat aan de voormalige stadsmuurzijde van de Nieuwstraat en van de Winkelstraat voor de negen verkochte huizen of huisplaatsen, op een na, de cijns nog vastgesteld moest worden. Alleen het hiervoor genoemde huisje (nr. 2) had al een cijns. Dit wijst erop dat in dit gebied nieuwe erven zijn uitgegeven. Bijvoorbeeld uit de overdrachtsakte van De Oranjeboom blijkt dit duidelijk, want daarin staat expliciet dat er al een cijns bestond, maar dat deze door de heer opnieuw vastgesteld moest worden. De erven kwamen beschikbaar na sloop van de stadsmuur en het opvullen van de gracht. Aan de achterzijde van deze percelen werd in 1622 nog melding gemaakt van de stadsgracht, maar vanaf 1623 is er sprake van opgevolde gracht en vanaf 1628 spreekt men van de Wal.

1627-1630: Oude Poortstraat (Alde Portstraete)

De naam zegt het, deze straat leidde naar de oude stadspoort. De plaats van deze poort staat beschreven in een vest van 1630. Dominee á Staden verkocht toen een hof land aan landschrijver Fortman:

... Reinerus à Staden bediener des godeliken woords in der reformeerte kercke binnen Ravenstein ...

... verkopers hoefken binnen Ravenstein an de alde port gelegen met einen sijden langs Orangen bolwerck ... schietende met einen einde op de alde port straete ...

BHIC: schepenbank Ravenstein inv.nr. 121 scan 171/172 betr. oude poort 27-07-1630.:

Genoemd hofje was gelegen aan de *Alde Portstraete* naast het *Orangen bolwerck*. Fortman had in 1627 al het ernaast staande huis gekocht van de familie De Quay, waarvan eveneens wordt vermeld dat het aan de Oude Poortstraat stond met aan de achterzijde de Stadswal. Dit is de locatie van het huidige huisnummer 25 in de Kolonel Wilsstraat. Volgens het cijnsboek van 1695 stond dit huis naast de tolkamer en de aanliggende hof lag aan het straatje naar de Oostbeer.

De huidige Kolonel Wilsstraat treffen we aan als Waterstraat (1660-1693), als Maasstraat (1663-1687) en als Maasstraat of Oude Poortstraat (1668 ter hoogte van huisnummer 23). De poort zal daar in de oude stadsmuur (ter hoogte van de Nieuwstraat) gestaan hebben. De oude poort is op het kaartje ingetekend op de plek waar de Oude Poortstraat (de latere Kolonel Wilsstraat) over een hellingbaan bij de oude stadsmuur, die evenwijdig liep met de Nieuwstraat, aankwam. Wilde men via deze oprit op de wal komen dan moet er ten tijde dat de muur er nog stond toch een doorgang in die muur zijn geweest. De oude poort wordt in 1627-1630 al oud genoemd. Dit betekent niet noodzakelijk dat die poort toen, al of niet in rudimentaire staat, nog aanwezig was.

1627: Maasdijk

Hier stond in het hoornwerk het huis *den Potlepel*, als volgt omschreven:

... het huijs met de plaetse daar het huijs opgestaen hefft genaamd den Potlepel int Bovenste hornwerck vergraven ...

1617-1634: Korte Hoven

Uit een schouwverbaal aanwezig in het Archief van de Drost d.d. 12-12-1550 (inventarisnr. 113) blijkt dat de Herenkampen aan het (oude) veer lagen, toen nog net op Huiselings grondgebied, naast het Hoornwerk. Waarschijnlijk aan de noordoost zijde van Ravenstein lagen een aantal hofjes land in de zogenoemde Korte Hoven in de voorstad tussen de oude gracht aan de Nieuwstraat en de Herenkampen.

Nieuwstraat 34, Ravenstein. Daar zijn bij een restauratie van de zijgevel verbouwingsporen gevonden, die verband kunnen houden met de oude stadspoort. Foto verzameling Jeroen Arts.

1630: Middelstraat (*Middelstraete*)

Ergens in deze straat stond een bakhuis. Ter illustratie wat voor condities zoal in een transportakte werden opgenomen volgen hier enkele fragmenten uit de transportakte van 1710-1630 van dit bakhuis:

... ene backhuijs alhier binnen Ravensteijn met het erfnis daer achter aen gelegen ... Ende is te weten dat het eijnde van vors: erfnis naest coeperen breijt is dorthiendenhalve voet ende het ander eijnde langs die straete elftenhalven voet, ieder voet ad 10 duijmen ende is verconditioneert dat tuschen vercoeperen ende coeperen ene muijre sal geleijt worden die beijder seijts sal sijn gemeijn... Noch is verconditioneert dat coeperen de vercoepers druppen so weijt de vercoeperen huijs tegenwoirdig is gaende sullen moeten lijden terwijlen toe dat coeperen op de muijre begeren te timmeren als dan sullen sij coeperen gehouden sijn eine geute te leggen om die druppen te lossen... Alnoch is verconditioneert dat coeperen licht sullen mogen scheppen tegens het binnen plaetsken van vercoeperen sonder eenich beleth behoudelijck dat coeperen so boven als beneden sullen moeten houden toe glaser en sullen die glaser so hoch die verdiepingen

sulcx lijden connen geset ende die ramen met

iseren spijlen versien worden ende so reparatien aan coeperen glaseren off anders gedaan worden muste sullen sij onberoert op vercoeperen erff leijderen ende andere nodige materialen ende instrumenten brengen mogen, allet sonder argelist.

Dit bakhuis stond in de Middelstraat. De locatie is niet te traceren. Erachter was een erf. Dit geheel lag weer achter een huis aan de Marktstraat. De eigenaar van dit huis verkocht het bakhuis aan Jan Janssen, die al een huis in de Marktstraat had naast verkoper. In de akte staat dat er naast het bakhuis een uitweg was ten behoeve van Jan Janssen. Het erf aan de zijde van de koper Janssen was 12¹/₂ voet breed, ofwel plm. 3,6 meter. Aan de Middelstraat was het erf smaller, te weten 10¹/₂ voet breed, is plm. 3 meter. Verkoper en koper hebben diverse condities afgesproken, te weten: tussen het huis van verkoper en het bakhuis zal een gemeenschappelijke muur gebouwd worden, waarvan elk van de partijen de helft van

de kosten zal bijdragen. In die muur mogen geen openingen gemaakt worden waardoor licht kan vallen. Verder was bedongen dat de koper de *druppen* van verkopers huis over de hele breedte zal moeten dulden. Als de koper aan de muur werkzaamheden wil uitvoeren is hij verplicht een goot aan te leggen om de *druppen* af te voeren. In het geval dat de verkoper de muur wil verhogen dan zullen de kosten van de goot en het onderhoud hiervan door partijen ieder voor de helft bekostigd worden. Tot slot is bedongen dat de koper raampjes met glas en voorzien van ijzeren spijlen mag aanbrengen aan de zijde van het binnenplaatsje van verkoper. Bij reparaties aan die ramen kunnen zonder bezwaar ladders en materialen op verkopers erf geplaatst worden. Zie ook 'Ondersteboven' (Van Drunen) ossendruppen o.m. Marktstraat 16. Genoemde Jan Janssen vinden we terug in de Marktstraat als eigenaar van het voorhuis met de *geheuchteren* (gebouwen) daartoe behorende. Daarnaast stond de keuken van Peter Janssen ook met *geheuchteren*. Mogelijk was dit bakhuis een van die *geheuchteren*.

Bronnen

BHIC:

- Schepenbank Land van Ravenstein, inventarisnummer 121: Protocol van vesten 1617-1637;
- Idem: inventarisnummer 123: Vestboeck van vrije vesten 1664-1691;
- Commissie van Breda, rentambt Ravenstein, inventarisnummer 1161: Legger van cijnzen onder Ravenstein;
- Idem: inventarisnummer 1210: akten van overdracht en geldening 1657-1705.

Websites: Betreffende Keelaf:

- <https://mijngelderland.nl/inhoud/canons/harderwijk/muren-en-poorten>
- https://mijngelderlandmedia.azureedge.net/files/verhalen_pdf/Galgen_in_het_Rivierengebied.pdf

Betreffende Caron:

- Brief VU bibliotheek: <https://vu.contentdm.oclc.org/digital/collection/brv/id/1528>

Portret Boijmans van Beuningen:

- <https://creazilla.com/nodes/7113203-portrait-of-philips-de-caron-1342-ok-illustration>

Literatuur

- Theo Audenaerd, Edward Aghina, Ad van Drunen, *Ondersteboven, de kelders van Ravenstein*, 2021
- Aad Vernooij, Peter van de Hoogen, *Ravenstein 1360-2020*, 2020;
- A. Van Hoogstraten, *Aanteekeningen op het Land van Ravenstein*
- *Lezen in Brabantse bronnen*, 1999.

Met dank aan Ad van Drunen en Jeroen Arts voor hun waardevolle adviezen.

Zoeken zonder bezoeken

door Roel Knobben

Wie zich in de lokale geschiedenis wil verdiepen, denkt daarbij aan het bezoeken van een gemeentelijk of provinciaal archief, zoals het BHIC. Door de digitalisering is dat vaak niet meer nodig. Met een computer kun je heel veel vinden van achter je eigen bureau.

Zoek je een artikel uit een krant?

Op de website www.delpher.nl zijn de artikelen van miljoenen kranten bij elkaar gebracht. Je kunt met maar een paar trefwoorden je onderwerp zoeken. Stel dat je wil weten wanneer de verbetering van de Maas ook alweer gereed gekomen is, dan start je met het trefwoord 'Maasverbetering'. Dit levert 1665 artikelen op, teveel om door te nemen. Voeg je nog het trefwoord 'Neerloon' toe, dan resteren nog slechts 36 artikelen. De website is gratis. Voor lokale kranten, zoals de Stad Oss, kun je zoeken in <https://collecties.stadsarchiefoss.nl/>.

Zoek je personen uit je stamboom?

Deze vraag is heel goed te beantwoorden met de website www.wieiswie.nl. Je moet je wel realiseren dat de gegevens pas na een zeker aantal jaren vrijkomen: overlijdens na 50 jaar, huwelijken na 75 jaar en geboortes na 100 jaar. Zit je familie voornamelijk in Brabant, dan kun je bij het BHIC terecht via www.bhic/onderzoeken/stamboom.

Wie was de eerste bewoner van ons oude huis?

Dit is typisch een vraag voor het Kadaster via de website www.kadaster.nl. Dit echter geen gratis website, en bovendien een vrij lastig toegankelijke. Een abonnement voor een jaar kost eenmalig 95 euro en dan nog eens 2,50 per maand.

Bestaat er een foto van de oude spoorbrug in Ravenstein?

De meest voor de hand liggende beeldbank is die van onze eigen Heemkundekring.

<https://www.heemkunderavenstein.nl/collectie/fotobank> of <https://collecties.stadsarchiefoss.nl/>

Er zijn daarnaast nog verschillende

beeldbanken waar je kunt zoeken. Het Brabants Historisch Informatie Centrum (www.bhic.nl) bevat een grote databank met foto's uit Brabant. Daar vind je de brug op een foto uit 1929. Ook Rijkswaterstaat heeft een eigen beeldarchief met meer dan 325.000 foto's.

Andere interessante archieven en beeldbanken

Niet alles uit Brabant is in het BHIC te vinden. Er is bijvoorbeeld nog de www.brabantcollectie.nl van de Universiteit van Tilburg, met onder meer fotoarchieven van bekende fotografen en de website www.brabantserfgoed.nl.

Het Land van Ravenstein grensde aan het Gelderse gebied. Ook daar bestaan verschillende archieven: www.geldersarchief.nl; www.regionaalarchiefriviererland.nl. Als overkoepelende website kun je ook gebruik maken van www.archieven.nl.

De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) heeft een monumentenregister:

<https://monumentenregister.cultureelerfgoed.nl/>; foto's en kadasterkaarten staan op:

<https://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/rce-mediabank>.

'Weg van de stad van de domheid'

door Loes van Beuningen

Van Aar naar Amerika

Halverwege de negentiende eeuw begon de emigratie naar Noord-Amerika op gang te komen. Een belangrijke drijfveer voor het vertrek vormde de belabberde economische situatie in Nederland. De afscheidingsoorlog met België, de belastingdruk, de aardappelziekte en de daarop volgende droogte in de jaren 1840 veroorzaakten bittere armoede. Het is bekend dat ook drie Huisselings naar Amerika vertrokken, waaronder Antonius van Aar. Hoe is het hem en zijn gezin vergaan?

New Orleans, Louisiana met Mississippi-rivier op de voorgrond, John Bachmann, lithografie, circa 1851, New York: A. Guerber & Co.

Halverwege de negentiende eeuw maakten sommige katholieke inwoners uit onze omgeving plannen om naar Amerika te vertrekken. De man die het voortouw nam, was Christianus Verwajen (1810-1885). In Nijmegen liet hij als jonge advocaat van zich horen. Hij bekritiseerde de politieke situatie in Nederland onder Koning Willem I en II, omdat hij vond dat de katholieken achtergesteld werden. Conflicten met de overwegend protestantse notabelen van de stad en de niet erg succesvolle uitgave *De Batavier* (1843-1845) brachten hem in een maatschappelijk isolement.

Heilstaat

Verwajen wilde daarom weg, en wel naar Amerika. Het was zijn plan om

langs de Missouri-rivier een heilstaat te vestigen, die de naam 'Disabdera' zou dragen, wat 'weg van de stad van de domheid' betekende. In november 1846 adverteerde hij met zijn plan (39 gulden vrachtprijs) en op 20 februari 1847 vertrok hij samen met medeorganisator Christiaan Auwerda en zo'n 76 andere landverhuizers vanuit Nijmegen met de stoomboot via Rotterdam naar Antwerpen. Daar gingen ze op 25 februari aan boord van het Amerikaanse zeilschip John Parker.

Onder de 125 opvarenden kwamen er drie uit Huisseling: de broers Johannes Marianus van Huisseling en Hubertus van Huisseling, die op de passagierslijst worden vermeld als smid en timmerman, en de 26-jarige timmerman Antonius van Aar. Hij werd geboren op 20 april 1820 te Huisseling, als zoon van Peter van Aar en Johanna Willems.

Overtocht

Na het inschepen konden de landverhuizers zich voorbereiden op een zware overtocht. Die duurde afhankelijk van de wind meestal tussen de vijf en acht weken. De omstandigheden aan boord waren voor passagiers in de landverhuizersklasse (ook wel *steerage* genoemd) behoorlijk onprettig. De ruimte was klein, donker en smerig. De meeste passagiers hadden de zee nog nooit gezien en werden angstig van de enorme watermassa.

Het voedsel aan boord vormde een extra aanslag op de maag. En sommige passa-

giers brachten de gehele reis (zee)ziek in hun bed door. Bij zwaar weer werd de toegang tot de passagiersruimte afgesloten. De landverhuizers verbleven dan soms dagenlang in het halfduistere benedendek, in de buik van het deinende schip.

Het beloofde land

Op 26 april 1847 kwam de bark John Parker aan in New Orleans, Louisiana, na 58 dagen op zee. In Amerika restte nog een lange weg naar het nieuwe reisdoel: de staat Iowa. Verwaijen wilde daar uiteindelijk zijn kolonie stichten. Per raderboot (*paddle-wheel*) reisde de groep over de Mississippi-rivier naar Keokuk, waar ze in mei 1847 arriveerden.

Twee derde van de groep vestigde zich dicht bij elkaar in Ottumwa, Iowa. Ook de broers Van Huisseling gingen naar *the Midwest*. Het oorspronkelijke plan van een kolonie mislukte echter en de groep landverhuizers viel uiteindelijk grotendeels uiteen. Verwaijen was in 1857 weer terug in Nijmegen.

Trouwen

Antonius van Aar bleef in havenstad New Orleans, blijkt uit de archieven. Hij keerde ook relatief snel terug naar Nederland om op 1 september 1849 in Valburg te trouwen met Maria Josephina Elisabeth Meijsen, geboren in Andelst. Samen vertrokken ze naar Amerika, waar op 21 juni 1850 hun dochter Johanna Petronella van Aar ('Petronilla von Ahr') werd geboren.

De doopakte is opgemaakt door pater Steinbacher, die de St. Mary's Assumption Church in Lafayette bediende. Die kerk werd in 1844 gebouwd voor de vele Duitse rooms-katholieken in de plaats Lafayette in de parochie Jefferson. Lafayette (het gebied rond Jackson Avenue) werd in 1852 door New Orleans geannexeerd en moet niet worden verward met de huidige stad Lafayette in Louisiana.

Ziekte

De reden waarom Antonius in New Orleans bleef en zich niet heeft gevoegd bij

zijn voormalige dorpsgenoten, is niet bekend. Het kwam voor dat ziekte een doorreis belemmerde. In 1847 heerste de gele koorts in de stad, een tropische infectieziekte. Tegen de tijd dat de zieke was hersteld of het benodigde geld was verdiend voor de doorreis, was er vaak al werk en onderdak gevonden. Daardoor was de noodzaak om verder te reizen weg.

New Orleans bevond zich op dat moment ook midden in een grote bloeiperiode met veel nieuwbouw; er was werk genoeg voor een timmerman. De Amerikaanse droom werd echter snel verstoord: op 26 april 1851 overleed de toen net 31-jarige Antonius ('Antoine Von-aar') exact vier jaar na zijn aankomst in het beloofde land. De kans is groot dat hij het slachtoffer is geworden van een van de vele epidemieën die de stad teisterden.

Een Amerikaanse in Huisseling

De weduwe van Antonius is uiteindelijk met Petronella teruggekeerd naar Nederland. In 1857 is Maria hertrouwd in Valburg met de tabaksplanter Arnoldus van Loon, met wie ze nog twee kinderen kreeg. Haar in Amerika geboren dochter Petronella woonde tot mei 1864 in Herveld (gemeente Valburg) bij haar moeder en stiefvader, voordat ze als tiener introk bij Theodorus Reijs, de alleen-

Lafayette Square, New Orleans, Louisiana, houtsnede, circa 1850.

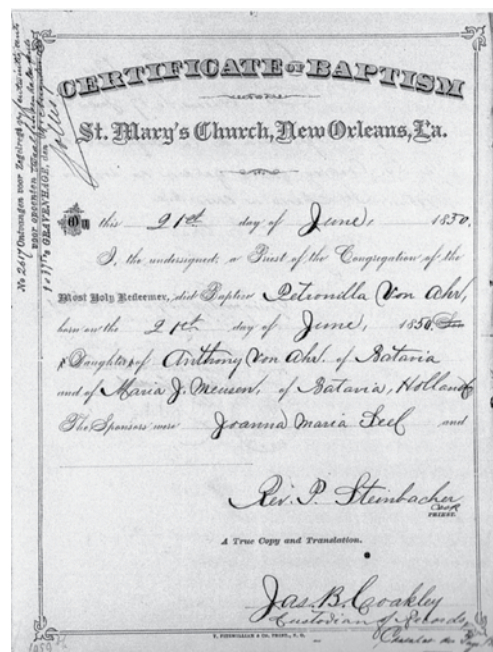
Passagiersregister van het schip John Parker (1847) met de vermelding van Antonius van Aar en Johannes en Hubertus van Huisse-ling.

Cyprius (van) Hoijt	Leebnd. 28	do	1	Fruwmer
Jan van Brandenburg	Elst 48	do	1	
Antonius van Aar	Heiligeland 26	do	1	Carpenter
Johannepold Brels	Heiligeland 37	do	1	Shoemaker
Theodora Hendriks	Wapenland 29	do	1	
Engelbertus van Philip Brels	Heiligeland 27	do	1	
Theodora Catharina Adela Brels	Heiligeland 27	do	1	
Johannes van Heiligeland	Heiligeland 28	do	1	Shoemaker
Hubertus van Huisse-ling	Heiligeland 27	do	1	Carpenter
Antonius Hendriks van Aar	Calabong 23	do	1	Butcher
Johanna Hendrika van Aar	Calabong 23	do	1	

staande neef van haar vader in Huisse-ling (Hongerveldstraat). Daar bleef ze wonen, ook na haar huwelijk op 11 sep-tember 1885 met Marcellus Kocken.

Geboortebewijs

Voor die huwelijksluiting bleek het niet mogelijk om het benodigde geboortebewijs van de bruid uit New Orleans te krij-gen, omdat daar nog geen burgerlijke stand bestond. Via het ministerie van Buitenlandse Zaken en de Nederlandse consul is toen het doopbewijs van Petronella als een legaal document geaccepteerd. Opvallend is de Duitse spelling van de achternaam, die voor haar ook in Huisse-ling soms gehanteerd werd ('Von Ahr'), en de vermeende plaats waar de ouders vandaan komen (Batavia, Hol-land).

Een kopie van de doopacte van 'Petronilla Von Ahr', gedateerd 21 juni 1850.

Twee kinderen

Slechts twee van Marcellus en Petronella's vijf kinderen bereikten de volwassen leeftijd: Theodora Maria Kocken (1890-1973) en Antonius Theodorus Kocken (1888-?) van wie mijn overgrootouders Van Beuningen de boerderij op Hoogs-straat 46 in Dennenburg kochten, na zijn huwelijk met Johanna Maria Albertus Kuijpers [zie artikel in vorige editie]. Petronella werd net als haar vader niet oud: de Amerikaanse overleed op 43-jarige leeftijd op 29 maart 1894 in Huisse-ling, een maand na de geboorte van haar jongste zoontje Wouter Joseph Kocken, die zelf slechts drie maanden oud werd door een fatale bronchitis met pneumonie.

Bronnen

Lucas Ligtenberg, *Christiaan Verwayen and the Lost Disabdera Settlement*, AADAS 13th Biennial Conference Papers, 2001; huisseling.nl/huisselingers/emigratie; geheugen.delpher.nl/nl/geheugen/pages/collectie/Atlantic+World/Nederlandse+emigratie+in+de+19e+eeuw; theshipslist.com/1847/NewOrleans-Ships1847.shtml; State of Louisiana, Secretary of State, Division of Archives, Records Management, and History. Vital Records Indices. Baton Rouge, LA, USA; Robert P. Swierenga, *Dutch Immigrants to America, 1820-1880* [database on-line]. Provo, UT, USA: Ancestry.com Operations Inc, 2004; bhic.nl; krantenarchieven van delpher.nl

Historische kijk op Rogstraat 1

door Jeroen Arts

Het markante pand Rogstraat 1/hoek Sint Hubertusstraat in Herpen is bij vrijwel iedereen bekend. Het steekt af ten opzichte van de overige bebouwing en het heeft status. Sinds meerdere eeuwen heeft dit pand een belangrijke functie gehad in het dorp Herpen. Opvallend is dat juist van dit pand geen monumentenrapport is opgesteld. Toch ga ik proberen aan de hand van historische bronnen en herinneringen de geschiedenis van dit pand te beschrijven.

Op de oude kadasterkaart van 1826/1832 is op deze plek een pand ingetekend met nagenoeg dezelfde plattegrond. Op oude tekeningen die Josua de Grave in 1675 van Herpen maakte van de Sint Hubertusstraat, is eveneens bebouwing op deze plek te zien. Het lijkt erop dat de voorgevel van het oude voorhuis een indeling had van 'twee ramen, voordeur en één raam' (9 meter breed). Na de nieuwbouw is het voorhuis verder naar rechts uitgebouwd, waardoor een (asymmetrische) indeling van 'twee ramen, voordeur en twee ramen' ontstond (12 meter breed).

Herberg De Zwaan

Het huidige voorhuis is volgens de 'eerste steen' gebouwd in 1878. De 'eerste steenlegger' is Geertruida Hanssen; alias grootmoeder Van Zuijlen. Tekst steen: *G1878H*. De diepe kelder in het eerste deel van het achterhuis is nog van het oude pand. Tijdens een verbouwing van het achterhuis werd tussen de spanten een mooi versierde houten blokschaaf gevonden, waarin het jaartal 1736 was gegutst.

In de voorkamer van het oude voorhuis was een herberg gevestigd met de naam 'De Zwaan'. In het nieuwe voorhuis werd deze herberg voortgezet. Met het trouwen van Piet van Zuijlen werd deze opgeheven. "Géén café in een burgemeestersfamilie!" In de zijgevel zitten nu nog diverse ringen waaraan de paarden werden vastgezet wanneer de boeren de Herpse bonenmarkten bezochten en daarna in de herberg een borreltje gingen drinken. In de tuin staat een notenboom die in 1931 door Truus van Zuijlen werd geplant.

Burgemeesters

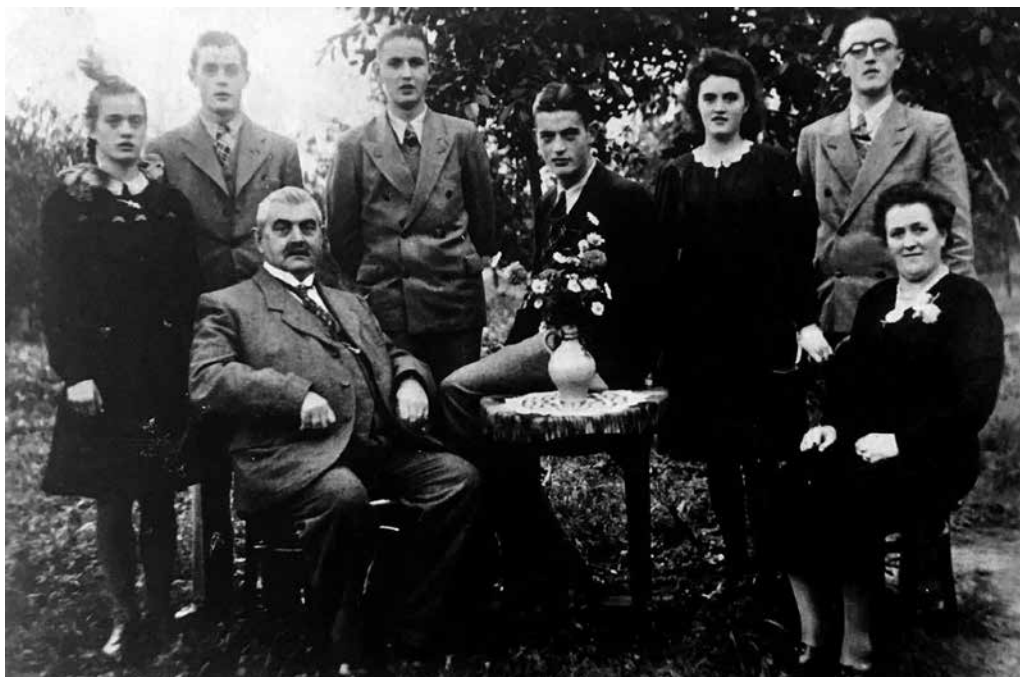
In Rogstraat 1 woonden diverse generaties van de familie Van Zuijlen. Van 1844 tot 1880 was Johan burgemeester van Herpen; van 1880 tot 1889 Louis en van 1891 tot 1915 was dat Piet van Zuijlen. Aan de overzijde van de straat, schuin tegenover het voorhuis, stond naast de kerk (nu kerkhof) het oude raadhuis van Herpen. In 1906 werd een

De Sint Hubertusstraat met van links naar rechts de boerderij van Meulepas, dan de plek waar vroeger het huisje van de familie Reijs stond, dan het achterhuis met bakkerij, het voorhuis en op de achtergrond de Sint Sebastianuskerk. Bron: Stichting Herpen in Woord en Beeld.

Het voorhuis van Rogstraat 1 met op de hoek de oude verfwinkel en in de zijgevel het luik van de vroegere droogzolder voor de beschoeitfabriek. Bron: Familie Arts-Janssen.

Het gezin Van Zuijlen, met van links naar rechts Trees, Cor, vader Johan geboren in 1883, Piet, Faas, Truus, Adriaan, moeder Mien Hanegraaf. Bron: Familie Van den Oever.

nieuw raadhuis gebouwd op de plek waar nu het parkeerterrein is bij café-zaal Thékes.

In het achterhuis was een grote aardappelpelder gemaakt, die wellicht deels onder de Sint Hubertusstraat doorliep. Dit leverde het gerucht van een onderaardse gang naar het ‘nieuwe’ raadhuis op. Bij graafwerkzaamheden voor riolering is echter nooit een aanwijzing voor een onderaardse gang gevonden! Het verhaal was zelfs zó spannend gemaakt dat die gangen ooit helemaal tot aan het vroegere kasteel van Herpen en de Franse school reikten...

Beschuitbakkerij

In 1843 begon de familie Van Zuijlen met een beschuitbakkerij. Er was een grote oven in het midden van het achterhuis. Op de eerste verdieping van het nieuwe voorhuis was een grote droogzolder voor de tarwe die nodig was voor het beschuit. In de zijgevel was een groot luik gemaakt waardoor grote zakken van 200 kilo met een lier naar boven werden gehesen. Het wiel van de lier zit nog in de zolder. Het beschuit werd voornamelijk verkocht aan ziekenhuizen en zorginstellingen. Er was een zogenaamd ‘geheime kamertje’ met een oogvormig raam waar het ‘geheime ingrediënt’ aan het beschuit werd toegevoegd. In latere jaren bakte de familie niet meer zelf aan huis.

‘t Schilderke

Rond 1967/1968 is schilder Van Gaal uit Herpen overleden en rond dat moment is schilder Cor Arts uit Huisseling bij de familie Van Zuijlen een kamer aan het behangen. Zij stellen Cor voor om voor zichzelf te beginnen en bieden het huis aan Cor te koop aan. Cor is nog erg jong en heeft net een paar jaar verkering met Ria Janssen uit Leur (Gld.). Cor besluit om op het aanbod in te gaan en het jonge stel trouwt snel om in het huis te kunnen gaan wonen.

In de jaren die volgen verbouwen zij eigenhandig het huis. In het voorhuis wordt een kamer ingericht tot schilderswinkel, waarvan Ria het gezicht wordt en Cor gaat aan de slag met zijn eigen bedrijf dat in het achterhuis wordt gevestigd. Na een paar jaar wordt in de voormalige opslag van de bakkerij een nieuwe winkel gemaakt. In de zijgevel van het achterhuis zitten enkele grote deeldeuren met een boog en die boog wordt doorgezet in het ontwerp voor de nieuwe gevelindeling.

Leijgraaf

Als Cor en Ria het huis in 1968 kopen, hoort daar behalve de tuin, nog een perceel bij dat reikt tot de huidige Sophiastraat (waar het kasteel stond en in gebruik als boomgaard) en de Van Lennepstraat. Ze besluiten echter om al-

Tekening van Josua de Grave met de Sint Hubertusstraat en het pand op de hoek in 1675.

leen het stuk tot aan de vroegere Leijgraaf te kopen. Een oud riviertje dat vroeger de kasteelgracht van Herpen van water voorzag en onder de Rogstraat door naar het 'Wieleweike' liep. Dit riviertje bestaat inmiddels niet meer.

Twee haarden

Links en rechts van de gang in het voorhuis zijn dan meerdere kamers en twee haarden met een enorme schouw. De opkamer wordt ingericht als slaapkamer als in 1969 zoon Ted wordt geboren; in 1971 volgt nog dochter Esther. Op de eerste verdieping zijn wel twee slaapkamertjes, maar die zijn getimmerd van hardboard en de steile trap is niet echt veilig. Het hele huis wordt hierna aangepast aan het jonge gezin en in de opkamer komt een keuken, wanneer boven nieuwe kamers en een badkamer worden gemaakt. Aan de achtergevel van het achterhuis staat een aanbouw die bestaat uit een dak van dennenstammen op de gevel van het oude woonhuis van de familie Reijs. Deze schuur of 'koetshuis' wordt gebruikt als 'glasdeel', waar de ruiten worden bewaard en gesneden. Na enige grondruil met de burens wordt dit gebouw gesloopt en in de jaren 90 ontstaat hier het woonhuis van zoon Ted.

In 2004 wordt het woonhuis Rogstraat 1 apart verkocht. Het achterhuis wordt verbouwd tot twee woningen. Begin 2000 wordt werknemer Rob van den Berg zelfstandig eigenaar van het schildersbedrijf 't Schilderke. Ted zet onder dezelfde naam het glasbedrijf voort.

Monumentenstatus

Het pand kreeg in 2000 de status 'Beschermd dorpsgezicht' onder Monumentnummer 518225. Er is echter nooit een zogenaamd 'Monumenten Inventarisatie Project' geweest, waardoor een bouwhistorisch onderzoek en rapport ontbreekt. Bij buurpand Rogstraat 3 (eersttijds Bakkerij Hendrik van Haren) is dat wél gebeurd en beide panden blijken veel gemeen te hebben. Hier woonde vroeger gemeentesecretaris J.P. Mes. Van Rogstraat 1 is de daklijst met zogenaamde 'pegels' bijzonder te noemen, eveneens de mooie knik in de dakvoet. Na een recente restauratie is die knik echter helaas minder vloeiend geworden. In de achtertuin stond een oud washuisje dat inmiddels is verdwenen. In 2023 werd het inmiddels compleet verbouwde pand alsnog Rijksmonument. Alleen de muren zijn nog origineel.

Twintigjaar TIR

In deze aflevering wil ik even stilstaan bij een jubileum. Namelijk het twintigjarig bestaan van het Toeristisch Informatiecentrum Ravenstein, kortweg TIR. Toen ik de uitnodiging voor de feestelijke receptie ontving, was mijn eerste reactie: bestaat het TIR pas twintig jaar? In mijn beleving is ze er altijd geweest. In 2004 woonde ik toch alweer een jaar of zeven in Ravenstein maar de oprichting van het TIR is volledig aan mij voorbij gegaan.

In die tijd zijn Max Maas, Jacques Leverdingen en Joost Vlemmix druk geweest met de oprichting van de stichting. Tenminste, dat is de uitkomst van een mini-onderzoek vlak voor de onvermijdelijke deadline van dit tijdschrift. Wellicht zijn er (veel) meer mensen bij betrokken geweest die ik zeker niet tekort wil doen.

In ieder geval werd het TIR in april 2004 opgericht, zoals het mij lijkt, als 'onderafdeling' van VVV Oss; in de loop van de tijd uitgegroeid tot een volwaardige zelfstandige organisatie die Ravenstein op toeristisch gebied vertegenwoordigt. Op dezelfde leest zijn later in Megen (TIM), in Lith (TIL) en, toen de gemeente haar banden met de VVV verbroken had, in Oss (TIO) toeristische informatiecentra opgericht.

Vrijwilligers

In Ravenstein werd Max de eerste voorzitter, Jacques volgde hem later op en Joost is nu nog steeds als lid in het stichtingsbestuur actief. Natuurlijk zijn er na de oprichting bestuurswisselingen geweest en hebben vele tientallen vrijwilligers hun bijdragen geleverd. Het is al vaker gezegd: de vrijwilligers zijn het cement in de samenleving. Ook de Heemkundekring zou zonder vrijwilligers geen bestaansrecht hebben.

Fijn dat we elkaar dan aan kunnen vullen waar dat nodig en gewenst is. De ene keer lukt dat beter dan de andere keer. Vrijwilligerswerk blijft mensenwerk. Ik trek nu misschien een iets te grote broek aan maar namens de Heemkundekring wil ik het TIR van harte feliciteren met haar twintigjarig bestaan. Als oud-voorzitter van de Heemkundekring vind ik dat ik dat best kan doen.

Winfried de Luij